

**TAKSONOMIA I STRUKTURA CECH OSOBOWOŚCI PRZYPISYWANYCH
ZWIERZĘTOM DOMOWYM**

Oleg Gorbaniuk

Monika Kiełb

Katedra Psychologii Eksperymentalnej

Instytut Psychologii

Wydział Nauk Społecznych

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin

e-mail: oleg.gorbaniuk@kul.lublin.pl

TAKSONOMIA I STRUKTURA CECH OSOBOWOŚCI PRZYPISYWANYCH ZWIERZĘTOM DOMOWYM

Wprowadzenie

Zwierzęta odgrywają znaczącą rolę w życiu człowieka: zaspokajają potrzeby emocjonalne i kontaktu z innymi, podtrzymują więzi rodzinne, niekiedy są traktowane jako element rozbijający monotonię życia codziennego lub jako symbol statusu społecznego właściciela. Zwierzęta mogą mieć także pragmatyczne użycie w gospodarstwach lub przedsiębiorstwach, pomagają również w prawidłowym rozwoju i psychoterapii dzieci. Poznanie specyfiki postrzegania zwierząt domowych oraz cech, z uwagi na które one różnią się między sobą, pozwala zrozumieć, usprawnić i kształtować ten obszar relacji człowieka z jego środowiskiem. Percepcja stałych właściwości zwierząt i ludzi stanowi także interesujący przedmiot badań porównawczych.

Antropomorfizacja zwierząt

Antropomorfizacja rozumiana jako tendencja do przypisywania przedmiotom, zjawiskom, zwierzętom i postaciom mitycznym cech właściwych człowiekowi, jest wszechobecna w kulturze, religii i codziennym życiu (Barrett, Keil, 1996; Guthrie 1997). Problemem samym w sobie jest jednak określenie tego, co jest właściwością wyłącznie ludzką, a nie przysługuje np. zwierzętom. Atrybucja jakich cech jest antropomorfizacją zwierząt, a jakich nie jest, lecz wskazuje na podobieństwo między człowiekiem a zwierzętami?

Udomowienie głęboko zmieniło nie tylko zwierzęta, ale również spojrzenie człowieka na nie. Przypisujemy zwierzętom cechy, uczucia, myśli, uwieczniamy je na fotografiach, traktujemy jako członków rodziny. Zdaniem Horowitz i Bekoffa (2007) antropomorfizm stanowi sposób na opisywanie, objaśnianie, przepowiadanie zwierzęcych zachowań. Dzięki temu dystans pomiędzy światem ludzkim a zwierzęcym ulega skróceniu. Podobnego zdania jest Guthrie (1997), który upatruje przyczyny antropomorfizmu w chęci redukcji niepewności. Jego zdaniem ludzie w sposób nieświadomy używają swojego własnego schematu Ja jako źródła pojęć,

przez pryzmat których interpretują zewnętrzny świat, redukując w ten sposób niepokój oraz czyniąc otoczenie bardziej zrozumiałym i przewidywalnym.

W procesie percepcji zachowań zwierząt niewątpliwie istotną rolę odgrywają procesy atrybucji dyspozycyjnych. Obserwując zachowanie innych obiektów, w tym również nieożywionych i abstrakcyjnych (por. Heider, Simmel, 1944), jesteśmy skłonni przypisywać im intencje. W ten sposób uzyskujemy subiektywne poczucie rozumienia przyczyn ich zachowań, dopatrując się ich najczęściej w stałych predyspozycjach ludzi lub zwierząt, popełniając przy tym często podstawowy błąd atrybucji, polegający na niedocenianiu znaczenia czynników sytuacyjnych (Gilbert, Malone, 1995). Możliwość wielokrotnego obserwowania zwierząt w różnych sytuacjach pozwala nam zauważać stałe wzorce zachowań, które określamy mianem cech dyspozycyjnych tak, jak to czynimy w przypadku ludzi. Dzięki temu możemy przewidywać zachowania zwierząt.

O ile antropomorfizacja jest naturalnym i spontanicznym zjawiskiem w życiu codziennym, które należy opisywać i badać, to naukowcy, zdaniem Lorenza (1996) powinni tego unikać zarówno w analizie zachowań zwierząt jak też w teorii poznania odnoszącej się do świata natury. A zatem oprócz poszukiwania cech wspólnych wymaga to pogłębienia naszej wiedzy na temat właściwości specyficznych wyłącznie dla ludzi.

Wymiary postrzegania osobowości człowieka w podejściu leksykalnym

Poszukując punktów odniesienia w ocenie liczby i treści wymiarów spostrzegania osobowości zwierząt domowych należy odwołać się do percepcji osobowości ludzi. Podejście leksykalne w teorii cech może stanowić właściwą płaszczyznę takich porównań. U jego podstaw leży hipoteza leksykalna zakładająca, że w naturalnym języku na drodze ewolucji gatunku ludzkiego zostały zakodowane najważniejsze indywidualne różnice, najbardziej istotne z punktu widzenia przetrwania oraz życia społecznego (John, Angleitner, Ostendorf, 1988). Z biegiem czasu te wiązki znaczeń zostały wyrażone w formie słowa. Im bardziej znacząca jest dana cecha, tym posiada ona więcej znaczników w języku i jest szerzej reprezentowana. Aktualnie najważniejsi przedstawiciele podejścia leksykalnego utrzymują, że Wielka Piątka (*Big Five*) stanowi przede wszystkim użyteczne

narzędzie w opisie i klasyfikacji różnic indywidualnych dostępnych ludzkiej obserwacji, a badania leksykonu osobowości nie należy utożsamiać z badaniami osobowości (Saucier, Hampson, Goldberg, 2000). Innego zdania są przedstawiciele podejścia psychometrycznego, według których pięcioczynnikowy model (*Five-Factor Model*) ma swoje podłoże biologiczne (McCrae, Costa, 1996).

Badania leksykalne prowadzone w różnych krajach i różnych językach w ostatnich latach zamiast struktury pięcioczynnikowej doprowadziły do wyłonienia sześcioczynnikowej struktury percepcji osobowości ludzi, która jest obecnie określana jako HEXACO (Lee, Ashton, 2004; Ashton, Lee, 2007). Porównując wyniki niezależnie zrealizowanych badań w siedmiu krajach i odpowiednio w siedmiu różnych językach (w tym polskim) zgodnie ze standardową procedurą leksykalną, wyodrębniono sześć głównych czynników, z uwagi na które opisy osobowości różnią się w każdym z uwzględnionych obszarów kulturowych: Ekstrawersja, Ugodowość, Sumiennność, Stabilność emocjonalna, Intelpekt oraz Uczciwość/Skromność (Ashton, Lee, Perugini, Szarota, Vries, Blas, Boies, Raad, 2004). W stosunku do Wielkiej Piątki (Goldberg, 1990) Uczciwość/Skromność stanowi wymiar, który wielu badaczy z różnych powodów wcześniej pomijało w analizie wyników badań leksykalnych, a jego uwzględnienie sprawia, że model HEXACO jest znacznie bardziej użyteczny w opisie różnic indywidualnych niż model Wielkiej Piątki (Ashton, Lee, 2007).

Wyniki badań wielokrotnie wykazały, że osoby opisują osobowość innych ludzi na takich samych wymiarach, na jakich opisują własną osobowość zarówno w przypadku rozwiązania 5-czynnikowego (Goldberg, 1990; Hofstee, Kiers, De Raad, Goldberg, Ostendorf, 1997; Norman, 1963) jak i 6-czynnikowego (Di Blas, Forzi, 1998; Szarota, Ashton, Lee, 2007). Przy czym nasilenie ocen na poszczególnych skalach przymiotnikowych ulega zmianom w zależności od obserwatora i stopnia znajomości osoby ocenianej. Niezmienną natomiast pozostaje struktura spostrzegania – osoby nadal posługują się tymi samymi wymiarami/kategoriami (Passini, Norman, 1966; Watson, 1989), aczkolwiek niektóre wymiary jak na przykład neurotyzm/stabilność emocjonalna nie są tak wyraźne w opisie innych ludzi jak w przypadku samoopisu (Saucier, 1998).

Badania nad osobowością zwierząt

W literaturze przedmiotu podjęto wiele prób identyfikacji na podstawie zachowania zwierząt wymiarów ich osobowości. Gosling i John (1999) podobnie jak wielu innych autorów potraktowali jako punkt wyjścia w swoich badaniach pięcioczynnikowy model osobowości. W tym celu przekształcili pozycje kwestionariusza do opisu osobowości człowieka w taki sposób, aby opisywały one zachowania zwierząt, które stanowią odpowiedniki analogicznych zachowań człowieka. Używając tego narzędzia opisywano zachowania psów i kotów w różnych warunkach. Na podstawie analizy zebranych opisów zidentyfikowali cztery wymiary, z uwagi na które zwierzęta różnią się między sobą: (1) Emocjonalna reaktywność (→Neurotyzm w Wielkiej Piątce), (2) Uczucie sympatii i przywiązania (→Ugodowość), (3) Energia (→Ekstrawersja), (4) Kompetencja (→Sumienność+Intelekt). W badaniach innych autorów także stwierdzono mniejszą liczbę wymiarów dyferencjacji psów. Coren (1998) wyróżnił wymiar (1) Stabilności/Pobudliwości (→Neurotyzm), (2) Towarzyskości (→Ekstrawersja), (3) Zdolności do nauki (→Intelekt+Sumienność) oraz (4) Dominacji/Terytorialności (poza Wielką Piątką). Z kolei Wilsson i Sundgren (1997) zidentyfikowali trzy wymiary: (1) Nerwowość vs. Stabilność (→Neurotyzm), (2) Uprzejmość vs. Agresja (→Ugodowość) oraz (3) Żywiłowy temperament (→Ekstrawersja). Podobną liczbę wymiarów wyróżnił Draper (1995) analizując wyniki badań Harta i Hart (1985): (1) Agresja/Nieugodowość, (2) Reaktywność/Surgencja oraz (3) Zdolność do tresury (→Intelekt). Są też badania, w których stwierdzono podobieństwo percepcji ludzi i psów, odtwarzając wszystkie wymiary Wielkiej Piątki w opisach zwierząt domowych (Kuczaj li, Gory, Xitco, 2009).

Analogiczne badania były również realizowane na podstawie obserwacji innych zwierząt niż psów, np. szympansov (King, Figueredo, 1997; Bard, Cardner, 1996), goryli (Gold, Maple, 1994), rebusov (Bolig, Price, O'Neill, Suomi, 1992), hien (Gosling, 1998), świń (Forkman, Furuhaug, Jensen, 1995) i nawet ośmiornic (Mather, Anderson, 1993). We wszystkich tych badaniach udało się wyróżnić wymiary opisujące cechy temperamentu: Reaktywność i Towarzyskość/Energię. Pozostałe jeden-dwa wymiary zależały od przedmiotu badań i różniły się między sobą.

Wadą większości opisywanych badań było ukryte założenie, że zwierzęta powinny różnić się wymiarami, z uwagi na które różnią się ludzie między sobą.

Stosując narzędzia stworzone do badania osobowości człowieka nie da się wykryć wymiarów, które nie są istotne w percepcji ludzkiej osobowości, ale są znaczące w percepcji różnic pomiędzy zwierzętami domowymi. Z drugiej strony stosując kwestionariusze przeznaczone do badania ludzkiej osobowości w badaniach zwierząt możemy sztucznie indukować u obserwatora wymiary percepcji znaczące w percepcji ludzi, ale małoistotne w percepcji zwierząt. Aby wyjść poza ramy istniejących modeli lub je zawęzić w stopniu adekwatnym do percepcji rzeczywistości należy zastosować procedury badawcze adekwatne do przedmiotu badań.

Założenia teoretyczne i problemy badawcze

Przyjmując za punkt wyjścia definicję cechy osobowości zaproponowaną przez Hare'ego (1983) – przedstawiciela nurtu deskryptywnego w teorii cech – cechy można potraktować jako kategorie lingwistyczne. Jego zdaniem w procesie społecznych interakcji cechy są umownie tworzone w celu kategoryzacji, opisywania i nadawania znaczenia różnym zachowaniom i doświadczeniom. Takie rozumienie cech osobowości pozwala wyjaśnić, dlaczego ludzie mają opisują obiekty nie będące ludźmi w kategoriach cech typowo ludzkich. Zidentyfikowane cechy osobowości zwierząt są kryteriami istotnymi w różnicowaniu zwierząt między sobą z perspektywy ludzkich potrzeb, a wyodrębnione wymiary stanowią wyłącznie sposób kategoryzacji i wyjaśniania zachowań zwierząt, który jest użyteczny dla człowieka.

Aby przeanalizować system znaczeń przypisywanych zwierzętom i stwierdzić, jaka jest skala ich personalizacji, należy przeanalizować język naturalny, którego ludzie używają w odniesieniu do zwierząt, a następnie dokonać jego taksonomii wg kategorii stosowanych w badaniach leksykalnych. W celu zgromadzenia takiego leksykonu zwierząt domowych postanowiono przeprowadzić badania jakościowe metodą wolnych skojarzeń. Metoda wolnych skojarzeń jest zasadniczo wolna od założeń teoretycznych (Suphellen, 2000) i może służyć jako narzędzie eksplorowania struktury języka używanego w opisie zwierząt i ich zachowań. Badania jakościowe umożliwiają także opracowanie adekwatnych do struktury zjawiska narzędzi pomiarowych.

Problem badawczy na etapie badań jakościowych można ustrukturyzować w postaci następujących pytań badawczych:

P1.1.: Jaka jest struktura skojarzeń osobowych ze zwierzętami domowymi?

P1.2.: Jakie skojarzenia osobowościowe ze zwierzętami domowymi pojawiają się najczęściej?

Celem fazy ilościowej badań jest odpowiedź na następujące pytania

badawcze:

P2.1.: Czy struktura percepcji zwierząt domowych (psów vs. kotów) różni się w zakresie przypisywanych im cech osobowości?

P2.2.: Jakie są wymiary cech osobowości przypisywanych zwierzętom domowym?

P2.3.: Czy struktura cech osobowości przypisywanych zwierzętom różni się od struktury opisów siebie przez ich właścicieli?

P2.4.: Czy profile postrzeganej osobowości zwierząt domowych różnią się między sobą?

Biorąc pod uwagę eksploracyjny charakter badań zrezygnowano ze stawiania hipotez. Z uwagi na bogactwo doświadczeń, a więc też zdolność różnicowania zachowań zwierząt, na przedmiot badań wybrano psy i koty jako najbardziej rozpowszechnione zwierzęta domowe w otoczeniu człowieka.

TAKSONOMIA SKOJARZEŃ ZE ZWIERZĘTAMI DOMOWYMI: BADANIA JAKOŚCIOWE

Metoda badań jakościowych

Kwestionariusz wywiadu

Kwestionariusz wywiadu zawierał dwa zasadnicze pytania dla realizacji celu badań: (1) Jakie skojarzenia przychodzą Panu/Pani na myśl, kiedy myśli Pan/Pani o swoim psie/kocie? (2) Jakie cechy ludzkie kojarzą się Panu/Pani z Pani/Pana psem/kotem? Po udzieleniu odpowiedzi na każde z pytań proszono badanego o wskazanie tego spośród wymienionych skojarzeń, które według niego najlepiej opisywało psa/kota. Do kwestionariusza była dołączona metryczka pozwalająca uzyskać informacje na temat respondenta oraz opisywanego psa/kota.

Opis próby

Przeprowadzono w sumie 154 wywiady, z czego 100 z właścicielami psów, a 54 właścicielami kotów. Wiek był zmienną uwzględnianą przy doborze próby. Liczba respondentów w kategoriach 16-25, 26-35, 36-45, 46-55 i powyżej 55 lat w założeniu miała być taka sama. Średnia wieku właścicieli psów i kotów wyniosła odpowiednio 38,7 i 38,5 lat, a odchylenie standardowe 14,3 i 13,5 lat.

Wśród właścicieli kotów 63% stanowiły kobiety, a 37% – mężczyźni. 65% spośród nich mieszkało w miastach, a 35% na wsi. Wśród właścicieli psów 53% stanowiły kobiety, natomiast 47% – mężczyźni. 77% z nich mieszkało w mieście, a 23% – na wsi.

Procedura taksonomii skojarzeń

Zgromadzone skojarzenia ze zwierzętami domowymi poddano klasyfikacji przez 7 sędziów kompetentnych, studentów V roku psychologii KUL. Cechą wyróżniającą sędziów była duża motywacja do poprawnej klasyfikacji, ponieważ skojarzenia ze zwierzętami zostały włączone do szerszej puli skojarzeń, zebranych przez sędziów w ramach ich własnych, równolegle realizowanych badań o podobnej procedurze. Sędziowie przeszli 4-godzinne szkolenie oraz dokonali próbnej klasyfikacji 250 skojarzeń, której wyniki zostały następnie sprawdzone i omówione z każdym z sędziów indywidualnie. Szkolenie praktyczne zostało poprzedzone przygotowaniem teoretycznym w trakcie pracy pisania części teoretycznej pracy magisterskiej i referowania różnych zagadnień na seminarium magisterskim.

W procesie klasyfikacji skojarzeń oceniano, czy przymiotniki/rzeczowniki są pozytywne czy negatywne oraz kwalifikowano do jednej z następujących kategorii: (1) dyspozycje, (2) stany, (3) społeczne aspekty jednostek, (4) zewnętrzna charakterystyka osób oraz (5) wyrazy rzadko używane i inne. Tabela 1 zawiera bardziej szczegółowy podział na podkategorie. Podział taki przyjęto za Angleitnerem, Ostendorfem i Johnem (1990), których taksonomia jest najbardziej rozpowszechniona w badaniach leksykalnych.

Zgodność opinii sędziów oceniono za pomocą alfa Cronbacha. W przypadku oceny znaku ewaluacji przymiotników zgodność wyniosła 0,93. W poszczególnych kategoriach przedstawiała się ona z kolei następująco: (1) dyspozycje ($\alpha=0,84$), (2)

stany ($\alpha=0,76$), (3) społeczne aspekty jednostek ($\alpha=0,77$) oraz (4) zewnętrzna charakterystyka osób ($\alpha=0,94$).

W większości przypadków zgodność opinii sędziów jest wysoka i porównywalna do innych badań leksykalnych (por. Szarota, Ashton, Lee, 2007). Szczególnie wysokie wskaźniki zgodności sędziów zaobserwowano w kategoriach kluczowych z punktu widzenia przedmiotu badań takich jak: temperament i charakter oraz zdolności i talenty.

Analiza wyników badań jakościowych

W trakcie wywiadów w ramach pierwszego etapu, w którym generowano ogólne skojarzenia ze zwierzętami, zebrano 762 skojarzenia, z których 604 czyli 79,3% sklasyfikowano jako osobowe, w więc nadające się do opisu ludzkich właściwości. Średnio jeden respondent generował 5 skojarzeń ze swoim psem lub kotem. W drugim etapie, w którym zadaniem respondenta było wymienienie cech ludzkich kojarzących się z psem lub kotem, zebrano 675 skojarzeń. Wyniki klasyfikacji skojarzeń osobowych przedstawia Tabela 1 w podziale na etap skojarzeń ogólnych i skojarzeń specyficznych dla opisu ludzi. Poszczególne skojarzenia potraktowano jako przypadki w trakcie analiz statystycznych. Wyniki analiz wskazują, że w przypadku zawężenia skojarzeń ze zwierzętami do ludzkich właściwości wzrasta liczba skojarzeń dyspozycyjnych z 34,6% do 53,0%, nie zmieniając jednak ich jakościowej struktury – wymieniane są te same deskryptory osobowości, np. mądry, wierny, miły, posłuszny, sprytny, leniwy, przyjacielski, przyjazny, towarzyski, wesoły, energiczny, uparty, inteligentny. Odpowiednio spada liczba skojarzeń odwołujących się do społecznych aspektów funkcjonowania ludzi z 53,1% do 40,4%, wśród których najczęściej pojawiały się takie określenia jak kochany, zabawny, fajny, słodki, zwariowany, śmieszny. Zmniejsza się też liczba skojarzeń z wyglądem zewnętrznym zwierząt z 7,0% do 1,9%, np. duży, mały, czarny, brudny.

→ Tabela 1. Struktura skojarzeń osobowych w badaniach wolnych skojarzeń ze zwierzętami

Zebrane skojarzenia poddano analizie częstotliwości w celu skompletowania listy skojarzeń występujących najczęściej w opisie zwierząt. Zawiera je Tabela 2 (kolumna „f”). Docelowo miały one stanowić podstawę badań ilościowych.

Szczegółowo proces opracowania kwestionariusza zamieszczono w dalszej części artykułu.

STRUKTURA POSTRZEGANIA CECH OSOBOWOŚCI ZWIERZĄT DOMOWYCH: BADANIA ILOŚCIOWE

Metoda badań ilościowych

Lista przymiotnikowa

Do stworzenia kwestionariusza posłużono się zbiorem skojarzeń zgromadzonych podczas badań jakościowych. Wśród zebranych wyrazów zostały wyłonione 37 określeń bazowych, czyli te najczęściej powtarzające się deskryptory osobowości, których frekwencja wyniosła więcej niż 3. Do nich zostały dopasowane rzadziej pojawiające się wyrażenia na zasadzie identyczności morfemu, bliskości znaczenia lub przeciwieństwa. Synonimy i antonimy zostały zakwalifikowane do tej samej kategorii. Przykładowo, jeżeli przymiotnik „opiekuńczy” pojawił się 6 razy a jego synonim „troskliwy” wystąpił 1 raz, to do kwestionariusza zostało włączone określenie „opiekuńczy” z sumaryczną frekwencją występowania 7 razy. Oprócz 37 bazowych wyłoniono dodatkowo 13 przymiotników które reprezentowały kategorie deskryptorów bliskoznacznych. W ten sposób skompletowano listę 50 przymiotników opisujących cechy osobowości, które zostały wykorzystane w badaniach ilościowych. W sumie tylko 6 przymiotników (1%) zostało pominiętych, z uwagi na to, iż miały charakter incydentalny. Proporcja negatywnych (22%), neutralnych (12%) i pozytywnych (66%) deskryptorów osobowości na liście przymiotników była zbliżona do ich proporcji w trakcie generowania wolnych skojarzeń.

Przymiotniki wzięte pod uwagę w konstruowaniu kwestionariusza zostały poukładane alfabetycznie. Zadaniem respondenta była ocena na skali 5-stopniowej od 1 (bardzo nietrafnie) do 5 (bardzo trafnie) stopnia, w jakim stopniu dany przymiotnik trafnie opisuje zwierzę domowe.

Po opisanie swojego psa lub kota zadaniem respondenta było opisanie siebie za pomocą takiej samej listy 50 przymiotników.

Opis próby

W badaniach wzięło udział 400 osób, z czego 200 to właściciele psów, a 200 – posiadacze kotów. Wiek badanych podobnie jak w fazie badań jakościowych był zmienną kontrolowaną. W przypadku właścicieli kotów wiek wahał się w przedziale od 17 do 85 lat ($M=41,4$, $sd=16,1$) oraz od 15 do 80 lat ($M=40,9$, $sd=15,0$) w przypadku właścicieli psów.

Wśród właścicieli psów było 45% mężczyzn, a 55% kobiet. Wykształcenie średnie miało 34%, wyższe – 31%, niepełne wyższe – 24%, podstawowe – 6%, a zawodowe – 4%.

Wśród właścicieli kotów 46% stanowili mężczyźni, a 54% - kobiety. 35% spośród nich posiadało wykształcenie średnie, 26% - licencjat lub było w trakcie studiów, 25% - wykształcenie wyższe, a pozostałe osoby miały wykształcenie zawodowe (8%) lub podstawowe (5%).

Wśród badanych właścicieli kotów i psów proporcja osób, mieszkających na wsi (33%) i w mieście (67%) była identyczna. 44% właścicieli psów mieszkało w blokach, a 55% w domach jednorodzinnych. Zbliżona proporcja była w przypadku właścicieli kotów: odpowiednio 45% oraz 52%.

Wśród opisywanych kotów przeważają koty nierasowe (75%), a wśród rasowych - persy (9%), pozostałe koty to koty syjamskie, maine coon, bengalskie, syberyjskie. Miały one od 1 do 15 lat. 56% kotów było płci męskiej, a 43% - płci żeńskiej. Większość kotów (73%) zamieszkiwała wraz z właścicielem wewnątrz budynku. Wśród badanych 76% karmi osobiście swoje zwierzęta. Większość badanych posiadała tylko jednego kota (72%).

40% opisywanych psów było nierasowych. W sumie uzyskano opisy przedstawicieli 52 ras, wśród których najliczniej były reprezentowane owczarki niemieckie (14%). Pozostałe rasy to m.in. pekińczyki, jamniki, foksteriery, spaniele, labradory, bokserzy. Opisywane zwierzęta miały od 1 do 15 lat. 59% było płci męskiej, a 41% płci żeńskiej. 76% respondentów posiadało tylko jednego psa. W większości psy przebywały wewnątrz budynku (64%). 72% respondentów osobiście zajmowała się karmieniem zwierząt.

Procedura badań

Badanie zostało przeprowadzone metodą ankiety roznoszonej. Osoba badana została najpierw zapytana czy posiada jakieś zwierzę, psa albo kota. Jeśli odpowiedź była pozytywna, wręczano jej kwestionariusz, którego wypełnienie zajmowało około 10 minut. Badania trwały od stycznia do kwietnia 2009 roku. Osoby biorące udział w badaniach chętnie i z dużym zainteresowaniem wypełniały kwestionariusze.

Analiza wyników badań ilościowych

Wymiary cech osobowości przypisywanych zwierzętom domowym

Aby odpowiedzieć na pytanie, czy istnieje zbieżność między strukturami percepcji cech osobowości przypisywanych psom i kotom została przeprowadzona analiza równań strukturalnych, za pomocą której porównano macierze korelacji przymiotników użytych do opisu kotów i psów. Wyniki przeprowadzonych analiz wykazały, że struktura percepcji osobowości kotów i psów są podobne (funkcja rozbieżności liczona metodą UNK→NW: $\chi^2=218,97$, $df=153$, $p<0,001$; $\chi^2/df=1,43$; RMSEA=0,042, przedział ufności dla RMSEA 0,026-0,050; przedział ufności dla skorygowanego indeksu gamma populacji 0,942-0,988).

Z uwagi na brak różnic w strukturze percepcji osobowości psów i kotów dalsze analizy zmierzające do ustalenia wymiarów percepcji osobowości przeprowadzono na wszystkich dostępnych opisach zwierząt domowych (400 opisów: 200 psów i 200 kotów). W tym celu zastosowano analizę głównych składowych. Dla wszystkich 50 przymiotników wyznacznik macierzy korelacji wynosił $1,94 \cdot 10^{-10}$. Miara KMO adekwatności doboru próby była równa 0,911, a wartość testu sferyczności Bartletta była również satysfakcjonująca ($\chi^2=8531,49$, $df=1225$, $p<0,001$). Każdą pozycję listy przymiotnikowej cechowała wystarczająco duża wariancja, na co wskazują wartości odchylenia standardowego, które we wszystkich przypadkach są bliskie lub większe niż 1,0 (zob. Tabela 2).

Za optymalne uznano rozwiązanie sześcioczynnikowe z uwagi na (1) kształt krzywej – punkt spłaszczenia w piątym i ósmym czynniku (wartości własne: 9,60; 5,09; 3,61; 2,63; 1,82; 1,60; 1,47; 1,28; 1,17; 1,12; 1,06; 0,96; 0,92 itd.), (2) względną stabilność struktury czynnikowej obliczanej oddzielnie w różnych podgrupach (np. mężczyźni vs. kobiety), (3) czynniki są „interpretowalne”, natomiast do kolejnych

czynników poczynając od siódmego wchodzi mniej niż dwa przymiotniki z ładunkiem powyżej 0,50. Wyodrębnione 6 czynników w sumie wyjaśniały 49% wariacji.

Tabela 1 zawiera szczegółowe informacje na temat ładunków czynnikowych poszczególnych pozycji, ich swoistości czynnikowej obliczonej według wzoru $x_i = a_i^2 - (b_i^2 + c_i^2 + d_i^2 + e_i^2 + f_i^2)$ jako różnicy pomiędzy kwadratem współczynnika korelacji i -tej pozycji z danym czynnikiem a sumą kwadratów danej pozycji z pozostałymi czynnikami. Jest to wskaźnik wyłączności skorelowania danej pozycji z danym czynnikiem na tle korelacji z innymi czynnikami.

Pierwszy czynnik to Sumienność, a w jego skład wchodzi określenia takie jak: odpowiedzialny, obowiązkowy, pracowity, przewidujący, rozważny, itp. Drugi czynnik to Energiczność, najwyżej z nim korelowały takie przymiotniki jak: szybki, zwinny, energiczny, sprytny, impulsywny. Trzeci czynnik możemy nazwać Towarzystwością: lubi kontakt z ludźmi, towarzyski, przyjazny, radosny, wesoły, ciepły w relacjach. Kolejny wymiar to Aspołeczność, na co wskazują określenia typu: wybredny, obraźliwy, indywidualista, leniwy, egoistyczny. Piąty czynnik to Intelpekt, gdyż korelują z nim takie przymiotniki jak: inteligentny, mądry, bystry. Szósty czynnik to Ugodość: cierpliwy, spokojny, delikatny, nieśmiały.

→ Tabela 2. Struktura percepcji psów i kotów

Z uwagi na to, że dysponowano informacją na temat frekwencji poszczególnych pozycji kwestionariusza w procesie wolnych skojarzeń, informację tę potraktowano jako wagi danego skojarzenia w percepcji osobowości zwierząt domowych. Następnie dla każdego wymiaru obliczono sumę iloczynów frekwencji i kwadratu ładunku czynnikowego i -tej pozycji kwestionariusza ($\sum f_i \times r_i^2$). Obliczony wskaźnik można potraktować jako wskaźnik ważności danego wymiaru w percepcji zwierząt w kategoriach cech osobowości. Najważniejszymi spośród wyodrębnionych wymiarów w postrzeganiu zwierząt jest Towarzystwość oraz Intelpekt. Kolejność w hierarchii ważności pozostałych wymiarów jest następująca: Energiczność, Sumienność, Aspołeczność i Ugodość.

→ Tabela 3. Porównanie cech osobowości przypisywanych psom i kotom

W celu udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy postrzegana osobowość kotów i psów różni się w zakresie ustalonych wymiarów obliczono test t . Wyniki porównań w

zakresie standaryzowanych wyników skal przedstawia Tabela 3. Wskazuje ona, że psy są postrzegane jako bardziej towarzyskie, mniej aspołeczne oraz bardziej sumienne, aczkolwiek ustalone różnice są niewielkie biorąc pod uwagę wielkość efektu standaryzowanego E_s . Ponadto sprawdzono potencjalne uwarunkowania demograficzne opisów zwierząt, a więc płci, wieku, wykształcenia i miejsca zamieszkania respondentów oraz wieku, płci i miejsca przebywania zwierząt. W przypadku opisów kotów stwierdzono tylko słabe związki z miejscem zamieszkania: osoby z miast postrzegały je jako bardziej energiczne ($t_{198}=2,57$, $p<0,05$; $E_s=0,40$). Z kolei psy były opisywane przez mieszkańców miast jako bardziej inteligentne ($t_{198}=3,27$, $p<0,001$; $E_s=0,50$), a w przypadku zamieszkiwania wewnątrz budynku właściciela – również jako bardziej łagodne ($t_{198}=3,48$, $p<0,001$; $E_s=0,52$). Poza tym w miarę starzenia się psy były postrzegane jako mniej energiczne ($r=-0,34$, $p<0,001$). Pozostałe zmienne społeczno-demograficzne nie korelowały istotnie z opisem zwierząt.

Skala postrzeganych cech osobowości zwierząt domowych

Przyjmując za punkt wyjścia ustaloną sześcioczynnikową strukturę percepcji zwierząt domowych w kategoriach cech osobowości w kolejnym kroku podjęto próbę konstrukcji narzędzia umożliwiającego ich pomiar. Biorąc pod uwagę ładunek i swoistość czynnikową dla każdego czynnika wyodrębniono po 3 pozycje stanowiące ich rdzeń i obliczono współczynniki rzetelności wewnętrznej alfa Cronbacha. W przypadku, kiedy kilka pozycji uzyskało porównywalne wskaźniki swoistości, wybierano te, które najczęściej pojawiały się w trakcie badania wolnych skojarzeń z uwagi na ich większą dostępność w procesie myślenia o zwierzętach domowych. Następnie zweryfikowano strukturę czynnikową 18 wybranych pozycji, ponownie obliczając analizę głównych składowych (zob. Tabela 4).

→ Tabela 4. Weryfikacja struktury czynnikowej na podstawie pozycji o najwyższej swoistości czynnikowej

Optymalnym było sześcioczynnikowe rozwiązanie z uwagi na punkt spłaszczenia krzywej ospiska w siódmym czynniku, w którym to też punkcie wartość własna była mniejsza od 1,0. Potwierdza to stabilność sześcioczynnikowej struktury, która wyjaśniała 67% wariacji danych wejściowych. Konfirmacyjna analiza

czynnikowa także potwierdziła adekwatność wyodrębnionej struktury do danych wejściowych (funkcja rozbieżności liczona metodą UNK→NW: $\chi^2=281,67$, $df=120$, $p<0,001$; przedział ufności dla RMSEA 0,048-0,066; przedział ufności dla skorygowanego indeksu gamma populacji 0,922-0,958). Uzyskane wskaźniki dopasowania, biorąc po uwagę brak założeń dotyczących skorelowania błędów, które znacząco poprawiłyby dopasowanie modelu, należy uznać za satysfakcjonujące.

W skład skali Sumienności weszły przymiotniki odpowiedzialny, obowiązkowy i pracowity, a rzetelność skali wyniosła $\alpha=0,73$ (średnia korelacja pomiędzy pozycjami podana jest w Tabeli 4). Szybki, zwinny i energiczny stanowiły kwintesencję skali Energii, a ich zgodność wewnętrzną wyniosła $\alpha=0,77$. Lubi kontakty z ludźmi, towarzyski i przyjazny konstituowały skalę Towarzystwa ($\alpha=0,77$). W skład skali Aspołeczności weszły określenia wybredny, obraźliwy, indywidualista ($\alpha=0,60$). Do skali Intelaktu weszły także trzy przymiotniki ($\alpha=0,77$): inteligentny, mądry, bystry. I wreszcie na skalę Ugodości złożyły się przymiotniki: cierpliwy, spokojny, delikatny z $\alpha=0,70$. Z uwagi na minimalną liczbę pozycji wchodzących w skład poszczególnych czynników uzyskane wskaźniki rzetelności należy uznać za dobre (por.: DeVellis, 1991; Schmitt, 1996).

Wymiary percepcji cech własnej osobowości wśród właścicieli zwierząt domowych

W celu ustalenia wymiarów postrzegania siebie właścicieli zwierząt domowych na podstawie listy przymiotników używanych do opisu cech osobowości psów i kotów zastosowano analizę głównych składowych. Wyznacznik macierzy korelacji dla listy 50 przymiotników wynosił $1,24 \cdot 10^{-9}$. Miara KMO adekwatności doboru próby była równa 0,902, a test sferyczności Bartletta wyniósł $\chi^2=7823,27$, $df=1225$, $p<0,001$. Podobnie jak w przypadku postrzegania zwierząt domowych najbardziej adekwatnym było rozwiązanie 6-czynnikowe z uwagi na (1) punkt spłaszczenia w siódmym czynniku (wartości własne: 8,22; 4,77; 3,15; 2,83; 2,34; 1,66; 1,53; 1,36; 1,21; 1,20; 1,17; 1,09; 1,00; 0,93 itd.), (2) stabilność struktury czynnikowej obliczanej oddzielnie w grupie mężczyzn i kobiet, (3) w skład czynników poczynając od

siódmego wchodzi mniej niż dwa przymiotniki z ładunkiem powyżej 0,50. Wyodrębnione 6 czynników w sumie wyjaśniały 46% wariancji (zob. Tabela 5).

→ Tabela 5. Struktura postrzegania siebie właścicieli zwierząt domowych

Biorąc pod uwagę przymiotniki najwyżej skorelowane z poszczególnymi czynnikami wyodrębnione wymiary można nazwać w następujący sposób: (1) Sumienność, (2) Aspołeczność, (3) Ekstrawersja, (4) Emocjonalność, (5) Ugodowość i (6) Intellect. Ogólnie struktura percepcji zwierząt domowych i siebie ich właścicieli jest podobna. Wyjątek stanowi Energiczność wyodrębniona u zwierząt jako osobny wymiar, podczas gdy u ludzi została ona włączona do Ekstrawersji. W percepcji siebie pojawia się natomiast wymiar określony jako Emocjonalność.

W celu sprawdzenia, czy stwierdzone różnice mają charakter aspektowy, czy zasadniczy, porównano strukturę percepcji zwierząt domowych z percepcją siebie ich właścicieli osobno wśród właścicieli psów i osobno wśród właścicieli kotów za pomocą modelowania równań strukturalnych. Uzyskano następujące wskaźniki zbieżności dla właścicieli kotów: RMSEA=0,042; $\chi^2=236,79$, $df=153$, $p<0,001$; $\chi^2/df=1,55$; skoryg. indeks gamma populacji=0,967. W przypadku właścicieli psów te wskaźniki osiągnęły następujące wartości: RMSEA=0,047; $\chi^2=258,97$, $df=153$, $p<0,001$; $\chi^2/df=1,69$; skoryg. indeks gamma populacji=0,959. Wyniki porównań wskazują, że zasadniczo struktura percepcji cech osobowości zwierząt domowych nie różni się od struktury percepcji siebie tych osób w zakresie przymiotników istotnych w opisie stałych właściwości psów i kotów.

Dyskusja wyników

Wyniki dwuetapowych badań wykazały, że struktury percepcji osobowości człowieka i zwierząt domowych nie różnią się zasadniczo między sobą. Osobowość zwierząt i człowieka (samoopisy) jest postrzegana na sześciu wymiarach. Mimo że lista przymiotnikowa została skompletowana w oparciu o skojarzenia specyficzne dla zwierząt (ale zgodnych z definicją cech osobowości w psychologii) i była względnie krótka (50 przymiotników), udało się dokonać replikacji sześcioczynnikowej struktury osobowości znanej z badań leksykalnych: Ekstrawersja, Emocjonalność, Sumienność, Ugodowość, Intellect oraz Aspołeczność (por. Ashton i in, 2004; Szarota, Ashton, Lee, 2007). Ostatni z wyodrębnionych wymiarów pod względem

treści w dużym stopniu jest zgodny z ujemnym krańcem wymiaru Uczciwości/Prawości, ale nadano mu inną nazwę z uwagi na skład przymiotników. Wymiar Uczciwości/Prawości nie mógł w pełni się ujawnić z powodu braku wartościowania moralnego w percepcji zachowań zwierząt.

W przypadku percepcji cech osobowości zwierząt odtworzono cztery wymiary identyczne z percepcją własnej osobowości ludzi: Sumienność, Intelpekt, Ugodowość i Aspołeczność. Kolejne dwa wymiary: Energia i Towarzystwo powstały wskutek rozszczepienia jednego wymiaru Ekstrawersji charakterystycznego dla ludzkiej osobowości. W percepcji zwierząt mają one charakter niezależny. Oznacza to, że psy i koty mogą być postrzegane jako energiczne, ale nietowarzystwe i unikające kontaktu z człowiekiem lub też jako przyjacielskie a jednocześnie powolne. W przypadku człowieka Towarzystwo i Energiczność współwystępują ze sobą tworząc wymiar Ekstrawersji (por. Ashton i in., 2004).

Emocjonalność nie zaistniała w przypadku percepcji zwierząt jako wymiar niezależny, pojawiła się ona tylko w percepcji siebie ich właścicieli. Warto jednak zaznaczyć, że nie jest to wynik zaskakujący, ponieważ Emocjonalność/Neurotyzm wyraźnie pojawia się tylko w opisach własnej osobowości respondentów. Wtedy, kiedy jest opisywana osobowość innych ludzi (*peer-rating*), ten wymiar ulega znacznemu rozwodnieniu (por. Saucier, 1998). Brak tego wymiaru w percepcji osobowości zwierząt może zatem wynikać z tej ogólnej specyfiki percepcji innych.

Analizując zachowanie respondenta w trakcie badań, w których prosimy go o opisanie cech osobowości charakterystycznych dla zwierząt domowych należy przypuszczać, że może on także odwołać się do istniejącej wiedzy na temat tego, jakie cechy współwystępują z jakimi. Wyciąganie wniosków na podstawie jednej właściwości o innych cechach postrzeganej osoby w psychologii społecznej nazywa się wnioskowaniem inferencyjnym, a zespół reguł inferencyjnych tworzy ukrytą teorię osobowości. Ponieważ struktura ukrytych teorii osobowości pokrywa się ze strukturą Wielkiej Piątki (Borkenau, 1992; McCrae, Jang, Livesley, Riemann, Angleitner, 2001; Passini, Norman, 1966), należy liczyć się z tym, że struktura percepcji cech osobowości przypisywanych zwierzętom może być podobna do struktury postrzegania osobowości człowieka w zakresie puli deskryptorów osobowości, stanowiących przedmiot badań również z uwagi na ukryte teorii osobowości, a nie

tylko z powodu faktycznego zróżnicowania pomiędzy zwierzętami domowymi w zakresie cech, stanowiących osie odkrytych wymiarów percepcji zwierząt. Może to stanowić alternatywne wyjaśnienie zbieżności struktury postrzegania cech osobowości zwierząt domowych i ich właścicieli.

Konfrontując wyniki własnych badań z dotychczasowymi badaniami nad percepcją cech osobowości zwierząt należy zwrócić uwagę na to, że w dotychczasowych badaniach liczba zidentyfikowanych wymiarów nie przekraczała czterech (por. Gosling, John, 1999), podczas gdy w badaniach własnych zidentyfikowano sześć takich wymiarów. Główny powód rozbieżności należy upatrywać w adekwatności zebranego materiału leksykalnego do naturalnego języka, którego właściciele zwierząt używają na określenie swoich pupili. Innym powodem może być ocena osobowości zwierząt w dotychczasowych badaniach nie przez ich właścicieli przebywającymi na co dzień z nimi, lecz najczęściej przez zewnętrznych obserwatorów na podstawie krótkotrwałej obserwacji. Rozszczepienie wymiaru Ekstrawersji na wymiar Energii i Towarzyskości koresponduje z innymi wynikami badań, w których pojawiał się wymiar Aktywności jako wymiar niezależny (Bard, Gardner, 1996; Mather, Anderson, 1993) lub też wymiar Ekstrawersji ulegał zawężeniu wyłącznie do Towarzyskości (Coren, 1998; Forkman i in., 1995). W badaniach własnych pojawiły się one jednocześnie, a zarazem jako niezależne względem siebie.

Warto też zwrócić uwagę, że w badaniach własnych wymiary Sumienności i Intelaktu pojawiły się jako osobne wymiary percepcji psów i kotów, podczas gdy w dotychczasowych badaniach szereg badaczy twierdziło, że tworzą one jeden wymiar Kompetencji (Coren, 1998; Gosling, John, 1999). Wyniki badań własnych przeczą temu. Podobnie jak w przypadku percepcji osobowości człowieka wymiary te jawiły jako niezależne względem siebie.

Przeprowadzone badania wnoszą wkład w dyskusję na temat tego, czy cechy osobowości ustalone w toku badań kwestionariuszowych (w szczególności w ramach Wielkiej Piątki) stanowią tylko kategorie percepcji, czy też przysługuje im status ontologiczny, oraz jaki jest zakres podmiotowy stosowalności terminu „osobowość”. Wyniki badań upoważniają do twierdzenia, że różnice indywidualne między zwierzętami możemy opisać w przybliżeniu za pomocą tych samych cech, za

pomocą których opisujemy różnice między ludźmi, i jeżeli zbiór takich cech w przypadku ludzi określamy mianem osobowości, to psy i koty także ją posiadają w takim deskryptywnym znaczeniu tego pojęcia. Powstaje zatem pytanie, czy taka redukcja pojęcia osobowości jest satysfakcjonująca w psychologii? Stanowisko autorów w tej kwestii jest zbliżone do tego, jakie prezentuje Saucier, Hampson i Goldberg (2000): cechy identyfikowane w ramach podejścia leksykalnego stanowią użyteczne kategorie językowe opisujące typowe dla jednostki wzorce zachowań pozwalające na porównywanie obiektów opisu między sobą w zakresie dostępnym ludzkiej obserwacji i istotnym w danym kontekście. Badania oparte na materiale leksykalnym nie należy utożsamiać z badaniami nad osobowością.

Wyniki badań mogą mieć również wartość praktyczną w postaci opracowanej skali. Z uwagi na jej rozmiar (18 pozycji) oraz satysfakcjonujące właściwości psychometryczne może ona być stosowana do badania percepcji cech osobowości psów i kotów, np. podczas klasyfikacji i selekcji zwierząt na potrzeby dogo- lub felinoterapii (por. Franczyk, Krajewska, Skorupa, 2007; Niedzielski, Sarnecka, 2007).

Literatura cytowana

- Angleitner, A., Ostendorf, F., John, O. P. (1990). Towards a taxonomy of personality descriptors in German: A psycho-lexical study. *European Journal of Personality*, 22, 89-118.
- Ashton, M.C., Lee K. (2007). Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO Model of personality structure. *Personality and Social Psychology Review*, 11, 150-166.
- Ashton, M., C., Lee, K., Perugini, M., Szarota, P., de Vries, R., E., Di Blas, L., Boies, K., De Reed, B., (2004). A six-factor structure of personality-descriptive adjectives: solutions from psycholexical studies in seven languages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 356-366.
- Bard, K.A., Gardner, K.H. (1996). Influences on development in infant chimpanzees: Enculturation, temperament, and cognition. (W:) A.Russon, K.Bard, S.T.Parker (red.) *Reaching into thought: The minds of the great apes* (s.235-256). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Barrett, J.L., Keil, F.C. (1996). Conceptualising a Nonnatural Entity: Anthropomorphism in God Concepts. *Cognitive Psychology*, 31, 219-47.
- Bolig, R., Price, C. S., O'Neill, P. L., Suomi, S. J. (1992). Subjective assessment of reactivity level and personality traits of rhesus monkeys. *International Journal of Primatology*, 13, 287-306.
- Borkenau, P. (1992). Implicit Personality Theory and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 60, 296-327.
- Coren, S. (1998). *Why we love the dogs we do: How to find the dog that matches your personality*. New York: Free Press.
- DeVellis, R.F. (1991). Scale development: theory and applications. *Applied Social Research Methods Series*, 26. Newbury Park: Sage.
- Di Blas, L., Forzi, M. (1998). An alternative taxonomic study of personality-descriptive adjectives in the Italian language. *European Journal of Personality*, 12, 75-101.
- Draper, T.W. (1995). Canine analogs of human personality factors. *Journal of General Psychology*, 122, 241-252.
- Forkman, B., Furuhaug, I.L., Jensen, P. (1995). Personality, coping patterns, and aggression in piglets. *Applied Animal Behaviour Science*, 45, 31-42.
- Franczyk, A., Krajewska, K., Skorupa, J. (2007). *Animaloterapia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Gilbert, D.T., Malone, P.S. (1995). The correspondence bias. *Psychological Bulletin*, 117, 21-38
- Gold, K.C., Maple, T.L. (1994). Personality assessment in the gorilla and its utility as a management tool. *Zoo Biology*, 13, 509-522.
- Goldberg, L.R. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Gosling, S.D., John, O. (1999). Personality dimensions in nonhuman animals: A cross-species review. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 69-75.
- Gosling, S.D., Kwan, V. i John, O. (2003). A dog's got personality: A cross-species comparative approach to personality judgments in dogs and humans. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 1161-1169.

- Gosling, S.D. (1998). Personality dimensions in spotted hyenas (*Crocuta crocuta*). *Journal of Comparative Psychology*, 112, 107-118.
- Guthrie, S.E. (1997). Anthropomorphism: A Definition and a Theory. (W:) R.W. Mitchell, N.S. Thompson, H.L. Miles (red.), *Anthropomorphism, Anecdotes and Animals* (s.50-58). Albany: State University of New York Press.
- Harre, R. (1983). *Personal being: A theory for individual psychology*. Oxford, England: Blackwell.
- Hart, B.L., Hart, L.A. (1985). Selecting pet dogs on the basis of cluster analysis of breed behavior profiles and gender. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 186, 1181-1185.
- Heider, F., Simmel, M. (1944). An experimental study of apparent behavior. *American Journal of Psychology*, 57, 243-249.
- Hofstee, W.K.B., Kiers, H.A.L., De Raad, B., Goldberg, L.R., Ostendorf, F. (1997). A Comparison of Big-Five structures of personality traits in Dutch, English, and German. *European Journal of Personality*, 11, 15-31.
- Horowitz, A., Bekoff, M. (2007). Naturalizing anthropomorphism: Behavioral prompts to our humanizing of animals. *Anthrozoos*, 20, 23-35.
- John, O., Angleitner, A., Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: A historical review of trait taxonomic research. *European Journal of Personality*, 2, 171-203.
- King, J.E., Figueredo, A.J. (1997). The Five-Factor Model plus dominance in chimpanzee personality. *Journal of Research in Personality*, 31, 257-271.
- Kuczaj li, S., Gory, J.D., Xitco, M.J. (2009). Analysis of personality-trait structure of dogs with personality-trait descriptors. *Japanese Journal of Animal Psychology*, 59, 99-115.
- Lachowicz-Tabaczek, K. (2004). *Potoczne koncepcje świata i natury ludzkiej*. Gdańsk: GWP
- Lee, K., Ashton, M.C. (2004). Psychometric properties of the HEXACO Personality Inventory. *Multivariate Behavioral Research*, 39, 329-358.
- Lorenz, K. (1996). *I tak człowiek trafił na psa*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

- Mather, J.A., Anderson, R.C. (1993). Personalities of octopuses (*Octopus rubescens*). *Journal of Comparative Psychology*, 107, 336-340.
- McCrae, R.R., Costa, P.T. (1996). Toward a new generation of personality theories: Theoretical contexts for the five-factor model. (W:) J.S.Wiggins (red.), *The five-factor model of personality. Theoretical perspectives* (s. 51–87). New York: Guilford.
- McCrae, R.R., Jang, K.L., Livesley, W.J., Riemann, R., Angleitner, A. (2001). Sources of structure: genetic, environmental, and artifactual influences on the covariation of personality traits. *Journal of Personality*, 69, 511-535.
- Niedzielski, A., Sarnecka, M. (2007). *O dogoterapii*. Artykuł opublikowany w Internecie na stronie: www.dogoterapia.org.pl.
- Norman, W.T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.
- Passini, F. T., Norman, W. T. (1966). A universal conception of personality structure? *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 44-49.
- Saucier, G. (1998). A hierarchy of personality factors in the natural language. Referat wygłoszony na *9th European Conference on Personality*, Guildford, U.K.
- Saucier, G., Hampson, S.E., Goldberg, L.R. (2000). Crosslanguage studies of lexical personality factors. (W:) S.E. Hampson (red.), *Advances in personality psychology*, t.1 (s. 1-36). East Sussex, UK: Psychology Press Ltd.
- Schmitt, N. (1996). Uses and Abuses of Coefficient Alpha. *Psychological Assessment*, 8, 350-353.
- Supphellen, M. (2000). Understanding core brand equity: guidelines for in-depth elicitation of brand associations. *International Journal of Market Research*, 42, 319-338.
- Szarota, P., Ashton, M.C., Lee, K. (2007). Taxonomy and Structure of the Polish Personality Lexicon. *European Journal of Personality*, 21, 823-852.
- Watson, D. (1989). Strangers' ratings of the five robust personality factors: Evidence of a surprising convergence with self-report. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 120-128.

Wilsson, E., Sundgren, P.E. (1997). The use of a behavior test for selection of dogs for service and breeding. II Heritability for tested parameters and effect of selection based on service dog characteristics. *Applied Animal Behaviour Science*, 54, 235-241.

Tabela 1. Struktura skojarzeń osobowych w badaniach wolnych skojarzeń ze zwierzętami

Kategoria/podkategoria	Skojarzenia ogólne		Skojarzenia personifikujące	
	n	%	n	%
1. Dyspozycje	209	34,6%	358	53,0%
1a. Temperament i charakter	167	27,6%	290	43,0%
1b. Zdolności i talenty	42	7,0%	68	10,1%
2. Stany	62	10,3%	86	12,7%
2a. Emocje, stany poznawcze	33	5,5%	55	8,1%
2b. Stany fizjologiczne	8	1,2%	7	1,2%
2c. Widoczna aktywność	15	2,5%	10	1,5%
3. Społeczne aspekty jednostek	321	53,1%	273	40,4%
3a. Role i relacje	58	9,6%	43	6,4%
3b. Reakcje społeczne	2	0,3%	0	0,0%
3c. Oceny społeczne	188	31,1%	175	25,9%
3d. Postawy i światopogląd	0	0,0%	0	0,0%
4. Zewnętrzna charakterystyka	42	7,0%	13	1,9%
4a. Anatomia i konstytucja	15	2,5%	5	0,7%
4b. Wygląd zewnętrzny	22	3,6%	7	1,0%
Razem	604	100%	675	100%

Tabela 2. Struktura percepcji psów i kotów

Lp	f	Przymiotnik	Ładunki czynnikowe						Swoistość czynnikowa						M	sd
			1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6		
25	4	odpowiedzialny/a	0,71	-0,07	0,17	0,02	0,05	0,15	0,45	-0,56	-0,51	-0,57	-0,56	-0,52	2,81	1,18
22	3	obowiązkowy/a	0,69	-0,05	0,08	-0,15	0,02	0,16	0,41	-0,53	-0,52	-0,48	-0,53	-0,48	2,61	1,13
30	4	pracowity/a	0,66	0,14	0,06	-0,16	-0,15	0,18	0,34	-0,50	-0,54	-0,50	-0,50	-0,48	2,83	1,26
32	3	przewidujący/a	0,56	0,13	-0,01	0,07	0,10	-0,01	0,29	-0,32	-0,35	-0,34	-0,33	-0,35	3,13	1,21
35	4	rozważny/a	0,64	-0,01	-0,03	-0,05	0,11	0,33	0,29	-0,53	-0,53	-0,53	-0,51	-0,32	3,01	1,18
24	3	odporny/a	0,57	0,19	0,14	0,08	-0,01	0,03	0,26	-0,32	-0,35	-0,38	-0,39	-0,39	3,22	1,19
27	7	opiekuńczy/a	0,59	-0,04	0,32	0,05	0,22	0,07	0,19	-0,50	-0,30	-0,50	-0,41	-0,50	3,40	1,22
36	5	samodzielny/a	0,46	0,25	-0,04	0,22	0,17	0,07	0,07	-0,24	-0,36	-0,27	-0,31	-0,36	3,57	1,23
28	4	pewny siebie	0,52	0,33	0,13	0,10	0,07	-0,25	0,06	-0,25	-0,44	-0,45	-0,47	-0,35	3,58	1,14
39	3	szczerzy/a	0,51	-0,11	0,43	0,14	0,25	0,07	-0,02	-0,52	-0,18	-0,50	-0,41	-0,53	3,46	1,31
40	7	szybki/a	-0,01	0,75	0,07	-0,05	0,02	-0,05	-0,57	0,55	-0,56	-0,56	-0,57	-0,56	4,21	0,99
49	3	zwinny/a	-0,07	0,71	0,05	0,05	0,04	-0,02	-0,51	0,50	-0,51	-0,52	-0,52	-0,52	4,20	1,03
10	14	energiczny/a	0,05	0,69	0,20	-0,09	-0,10	-0,16	-0,56	0,39	-0,49	-0,55	-0,55	-0,52	4,06	1,11
38	23	sprytny/a	0,11	0,63	0,00	0,21	0,20	0,09	-0,47	0,29	-0,50	-0,41	-0,42	-0,48	4,10	1,02
11	7	impulsywny/a	0,12	0,54	0,06	0,28	-0,17	-0,29	-0,48	0,09	-0,50	-0,34	-0,45	-0,34	3,38	1,27
16	4	lubi kontakt z ludźmi	0,06	0,01	0,73	-0,17	0,00	-0,09	-0,57	-0,57	0,49	-0,51	-0,57	-0,56	4,27	1,02
41	21	towarzyski/a	0,20	0,13	0,69	-0,12	0,07	0,01	-0,48	-0,52	0,40	-0,53	-0,55	-0,56	4,17	1,06
33	42	przyjazny/a	0,13	-0,05	0,68	-0,17	0,20	0,10	-0,52	-0,55	0,36	-0,49	-0,48	-0,53	4,29	0,92
34	8	radosny/a	0,12	0,35	0,69	-0,03	0,12	-0,03	-0,60	-0,38	0,32	-0,63	-0,60	-0,63	4,27	0,93
45	19	wesoły/a	0,17	0,30	0,67	-0,02	0,09	-0,07	-0,53	-0,40	0,31	-0,58	-0,57	-0,57	4,20	0,98
5	7	ciepły/a w relacjach	0,09	-0,04	0,62	0,02	0,10	0,29	-0,47	-0,49	0,28	-0,49	-0,47	-0,32	4,16	1,00
19	34	miły/a	0,13	0,08	0,65	0,05	0,18	0,32	-0,55	-0,57	0,26	-0,58	-0,52	-0,38	4,14	1,02
17	5	lubi się bawić	-0,04	0,32	0,63	-0,20	0,01	-0,07	-0,54	-0,34	0,25	-0,47	-0,54	-0,53	4,34	1,00
7	11	czuły/a	0,22	-0,03	0,61	0,09	0,16	0,35	-0,48	-0,58	0,17	-0,56	-0,53	-0,34	3,86	1,13
21	4	nieufny/a	0,05	0,09	-0,38	0,26	-0,01	0,13	-0,23	-0,22	0,05	-0,11	-0,24	-0,21	2,84	1,25
48	3	wybredny/a	-0,11	-0,05	-0,01	0,66	0,19	0,08	-0,47	-0,48	-0,49	0,38	-0,42	-0,48	3,40	1,36
23	3	obraźliwy/a	0,16	0,00	-0,08	0,57	0,00	0,03	-0,31	-0,36	-0,35	0,29	-0,36	-0,36	2,79	1,27
12	4	indywidualista	0,09	0,32	-0,12	0,59	0,11	0,06	-0,47	-0,28	-0,46	0,20	-0,46	-0,48	3,61	1,29
14	20	leniwy/a	-0,16	-0,26	0,04	0,56	-0,19	0,08	-0,40	-0,32	-0,45	0,18	-0,38	-0,44	3,04	1,37
9	4	egoistyczny/a	-0,08	0,12	-0,16	0,52	-0,32	-0,14	-0,42	-0,41	-0,39	0,11	-0,24	-0,40	2,61	1,28
50	9	złośliwy/a	0,03	0,15	-0,22	0,54	-0,27	-0,23	-0,49	-0,44	-0,39	0,09	-0,34	-0,38	2,48	1,35
44	16	uparty/a	0,24	0,23	0,08	0,49	0,06	-0,32	-0,35	-0,37	-0,46	0,02	-0,46	-0,26	3,62	1,17
13	19	inteligentny/a	0,23	0,28	0,15	0,04	0,69	0,09	-0,53	-0,49	-0,60	-0,64	0,32	-0,62	4,20	0,96
18	50	mądry/a	0,28	0,21	0,16	-0,03	0,65	0,06	-0,42	-0,49	-0,52	-0,57	0,27	-0,57	4,25	0,97
3	11	bystry/a	0,08	0,45	0,08	0,03	0,56	0,04	-0,51	-0,13	-0,51	-0,52	0,10	-0,52	4,11	0,97
6	4	cierpliwy/a	0,21	0,01	0,12	-0,12	0,03	0,62	-0,38	-0,46	-0,43	-0,43	-0,46	0,32	3,12	1,32
37	11	spokojny/a	0,19	-0,23	0,07	-0,14	0,13	0,64	-0,47	-0,43	-0,53	-0,50	-0,51	0,28	3,33	1,29
8	8	delikatny/a	0,13	-0,03	0,36	0,10	0,20	0,63	-0,56	-0,59	-0,33	-0,57	-0,51	0,19	3,46	1,24
20	8	nieśmiały/a	0,12	-0,08	-0,22	0,29	-0,16	0,49	-0,39	-0,40	-0,32	-0,25	-0,37	0,06	2,39	1,21
4	4	chciwy/a	0,10	0,14	-0,11	0,18	-0,13	-0,07	-0,25	-0,22	-0,24	-0,20	0,26	-0,25	2,72	1,37
42	4	uległy/a	0,27	-0,20	0,42	-0,03	-0,10	0,38	-0,30	-0,37	-0,09	-0,44	-0,43	-0,16	2,89	1,22
1	10	agresywny/a	0,16	0,26	-0,34	0,24	-0,21	-0,31	-0,35	-0,27	-0,18	-0,29	-0,31	-0,21	2,16	1,23
2	11	beztroski/a	-0,19	0,13	0,33	0,30	-0,12	-0,04	-0,19	-0,23	-0,04	-0,09	-0,24	-0,26	3,37	1,26
31	4	przebiegły/a	0,28	0,38	-0,01	0,25	-0,01	-0,14	-0,15	-0,01	-0,30	-0,18	-0,30	-0,26	3,57	1,18
29	26	posłuszny/a	0,41	-0,06	0,17	-0,41	0,18	0,25	-0,13	-0,45	-0,40	-0,13	-0,39	-0,33	3,42	1,18
26	15	odważny/a	0,42	0,42	0,03	-0,07	0,15	-0,20	-0,07	-0,07	-0,42	-0,41	-0,37	-0,34	3,59	1,23
15	3	lojalny/a	0,40	-0,17	0,32	-0,02	0,42	-0,04	-0,15	-0,42	-0,26	-0,47	-0,12	-0,47	3,77	1,13
43	5	uczuciowy/a	0,42	-0,10	0,49	0,15	0,23	0,19	-0,19	-0,53	-0,06	-0,50	-0,44	-0,47	3,74	1,24
47	7	wrażliwy/a	0,42	-0,12	0,44	0,19	0,30	0,17	-0,18	-0,51	-0,16	-0,47	-0,36	-0,48	3,72	1,20
46	54	wierny/a	0,37	-0,18	0,31	-0,13	0,46	-0,10	-0,23	-0,45	-0,31	-0,48	-0,08	-0,49	4,20	1,01
		wartość własna	5,39	4,06	5,96	3,32	2,81	2,82								
		udział	0,11	0,08	0,12	0,07	0,06	0,06								
		$\Sigma f_i \times r_i^2$	44,7	46,1	88,8	34,8	62,4	32,9								

f – częstotliwość występowania przymiotnika w procesie wolnych skojarzeń; Lp – liczba porządkowa przymiotnika w kwestionariuszu; r^2 – kwadrat ładunku czynnikowego.

Tabela 3. Porównanie cech osobowości przypisywanych psom i kotom

Skala	Koty		Psy		Test t			E _s
	M	sd	M	sd	t	df	p	
Towarzystwość	-0,21	1,03	0,21	0,92	-4,26	398	0,001**	-0,43
Energiczność	0,07	0,98	-0,07	1,02	1,34	398	0,182	0,14
Aspołeczność	0,21	0,90	-0,21	1,05	4,38	389	0,001**	0,43
Sumienność	-0,14	0,98	0,14	1,00	-2,87	398	0,004*	-0,28
Intelekt	-0,04	1,05	0,04	0,95	-0,83	398	0,409	-0,08
Ugodowość	0,05	0,96	-0,05	1,04	0,93	398	0,355	0,10

* p<0,01, ** p<0,001

Tabela 4. Weryfikacja struktury czynnikowej na podstawie pozycji o najwyższej swoistości czynnikowej

Przymiotnik	Ładunki czynnikowe						Swoistość czynnikowa					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
odpowiedzialny/a	0,77	-0,06	0,16	0,14	0,12	0,16	0,50	-0,67	-0,63	-0,63	-0,65	-0,63
obowiązkowy/a	0,80	-0,07	0,04	-0,06	0,16	0,13	0,60	-0,69	-0,70	-0,69	-0,65	-0,66
pracowity/a	0,76	0,16	0,05	-0,09	0,01	0,12	0,52	-0,57	-0,62	-0,60	-0,62	-0,59
szybki/a	0,04	0,82	0,01	0,04	0,12	-0,09	-0,69	0,64	-0,70	-0,69	-0,67	-0,68
zwinny/a	-0,08	0,81	0,04	0,13	0,10	-0,03	-0,68	0,62	-0,69	-0,66	-0,67	-0,69
energiczny/a	0,08	0,78	0,10	-0,08	0,09	-0,09	-0,64	0,58	-0,64	-0,64	-0,64	-0,64
lubi kontakt z ludźmi	0,00	0,02	0,86	-0,14	0,06	0,03	-0,77	-0,77	0,72	-0,73	-0,76	-0,76
towarzystwo/a	0,17	0,18	0,77	0,01	0,11	0,09	-0,62	-0,62	0,52	-0,68	-0,66	-0,67
przyjazny/a	0,08	-0,03	0,76	-0,07	0,15	0,17	-0,64	-0,65	0,52	-0,64	-0,60	-0,59
wybredny/a	-0,21	-0,01	-0,01	0,76	0,00	0,12	-0,55	-0,64	-0,64	0,52	-0,64	-0,61
obraźliwy/a	0,19	-0,06	-0,04	0,76	-0,06	-0,11	-0,57	-0,63	-0,64	0,53	-0,63	-0,61
indywidualista	-0,01	0,19	-0,19	0,64	0,21	0,02	-0,52	-0,45	-0,46	0,29	-0,44	-0,52
inteligentny/a	0,11	0,10	0,14	0,10	0,83	0,12	-0,73	-0,73	-0,72	-0,74	0,63	-0,73
mądry/a	0,17	0,02	0,14	-0,03	0,81	0,07	-0,65	-0,70	-0,66	-0,70	0,60	-0,69
bystry/a	0,00	0,21	0,05	0,05	0,77	0,01	-0,64	-0,55	-0,63	-0,63	0,54	-0,64
cierpliwy/a	0,15	0,03	0,02	-0,06	0,02	0,82	-0,66	-0,70	-0,70	-0,69	-0,70	0,64
spokojny/a	0,12	-0,25	0,09	-0,04	0,03	0,74	-0,61	-0,51	-0,63	-0,64	-0,64	0,46
delikatny/a	0,16	-0,05	0,25	0,20	0,19	0,65	-0,54	-0,59	-0,46	-0,51	-0,52	0,25
wartość własna	2,04	2,17	2,12	1,71	2,12	1,81						
udział	0,11	0,12	0,12	0,10	0,12	0,10						
alfa Cronbacha	0,73	0,77	0,77	0,60	0,77	0,70						
średnia korelacja	0,48	0,53	0,53	0,34	0,54	0,44						

Tabela 5. Struktura postrzegania siebie właścicieli zwierząt domowych

Lp	Przymiotnik	Ładunki czynnikowe						Swoistość czynnikowa					
		1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
22	obowiązkowy/a	0,69	0,01	-0,07	0,23	0,20	-0,12	0,36	-0,58	-0,57	-0,48	-0,50	-0,55
30	pracowity/a	0,61	-0,19	0,06	0,22	0,18	0,06	0,24	-0,42	-0,48	-0,40	-0,43	-0,48
25	odpowiedzialny/a	0,61	0,01	-0,05	0,32	0,10	0,17	0,22	-0,51	-0,50	-0,31	-0,49	-0,45
35	rozważny/a	0,53	-0,04	-0,05	0,07	0,24	0,26	0,14	-0,41	-0,41	-0,41	-0,30	-0,28
14	leniwy/a	-0,49	0,41	-0,07	-0,11	0,11	0,05	0,04	-0,11	-0,44	-0,42	-0,42	-0,44
36	samodzielny/a	0,43	0,07	0,14	0,13	-0,02	0,35	0,02	-0,34	-0,31	-0,31	-0,35	-0,10
48	wybredny/a	-0,10	0,60	-0,07	0,04	-0,06	0,09	-0,37	0,34	-0,38	-0,39	-0,38	-0,38
50	złośliwy/a	-0,07	0,61	-0,04	-0,11	-0,14	0,10	-0,41	0,32	-0,42	-0,39	-0,38	-0,40
23	obraźliwy/a	0,00	0,59	-0,04	0,08	0,03	-0,15	-0,38	0,32	-0,38	-0,37	-0,38	-0,34
12	indywidualista	0,04	0,51	-0,03	0,00	-0,08	0,19	-0,30	0,21	-0,30	-0,30	-0,29	-0,23
21	nieufny/a	0,19	0,56	-0,13	0,05	0,18	-0,14	-0,35	0,21	-0,40	-0,42	-0,36	-0,39
9	egoistyczny/a	-0,17	0,56	-0,02	-0,27	0,13	0,03	-0,38	0,19	-0,44	-0,29	-0,41	-0,44
44	uparty/a	-0,08	0,57	0,00	0,10	-0,30	0,24	-0,48	0,16	-0,49	-0,47	-0,31	-0,38
1	agresywny/a	0,04	0,52	0,14	-0,29	-0,18	0,14	-0,42	0,12	-0,39	-0,26	-0,36	-0,39
11	impulsywny/a	0,15	0,47	0,27	0,01	-0,31	-0,03	-0,37	0,03	-0,27	-0,41	-0,22	-0,41
41	towarzyski/a	-0,04	-0,11	0,77	0,17	-0,02	-0,02	-0,63	-0,61	0,55	-0,58	-0,64	-0,64
34	radosny/a	0,03	-0,14	0,73	0,17	0,14	0,16	-0,63	-0,59	0,44	-0,57	-0,59	-0,58
16	lubię kontakty z ludźmi	-0,08	-0,15	0,71	0,30	0,02	-0,05	-0,62	-0,58	0,39	-0,45	-0,63	-0,63
45	wesoły/a	-0,04	-0,07	0,68	0,21	-0,05	0,23	-0,56	-0,56	0,35	-0,48	-0,56	-0,46
17	lubię się bawić	0,00	0,20	0,58	0,24	0,07	0,00	-0,44	-0,36	0,24	-0,33	-0,43	-0,44
10	energiczny/a	0,42	0,10	0,53	0,07	-0,21	0,12	-0,18	-0,51	0,04	-0,52	-0,44	-0,50
26	odważny/a	0,32	0,07	0,45	-0,04	-0,17	0,35	-0,26	-0,45	-0,06	-0,46	-0,40	-0,22
47	wrażliwy/a	0,15	0,06	0,03	0,74	0,07	-0,02	-0,54	-0,58	-0,58	0,52	-0,57	-0,58
43	uczuciowy/a	0,09	0,04	0,13	0,74	-0,01	0,02	-0,55	-0,57	-0,53	0,51	-0,57	-0,57
46	wierny/a	0,06	0,00	0,02	0,59	0,07	0,22	-0,40	-0,41	-0,41	0,30	-0,40	-0,31
15	lojalny/a	-0,01	0,00	0,12	0,51	-0,04	0,00	-0,27	-0,27	-0,24	0,24	-0,27	-0,27
7	czuły/a	0,21	0,01	0,29	0,61	0,14	0,05	-0,44	-0,53	-0,36	0,23	-0,49	-0,52
27	opiekunyczny/a	0,31	-0,06	0,18	0,51	-0,05	0,02	-0,20	-0,39	-0,33	0,12	-0,39	-0,39
8	delikatny/a	0,29	-0,10	0,12	0,51	0,26	0,06	-0,27	-0,42	-0,41	0,08	-0,30	-0,43
39	szczery/a	0,12	-0,19	0,20	0,44	-0,11	0,14	-0,28	-0,24	-0,24	0,07	-0,29	-0,27
5	ciepły/a w relacjach	-0,04	-0,13	0,42	0,48	0,17	0,08	-0,45	-0,42	-0,11	0,00	-0,40	-0,44
4	chciwy/a	-0,07	0,37	0,14	-0,47	0,27	0,08	-0,45	-0,19	-0,42	-0,02	-0,31	-0,45
29	posłuszny/a	0,18	-0,20	0,08	0,00	0,64	0,07	-0,42	-0,41	-0,47	-0,49	0,32	-0,48
37	spokojny/a	0,23	-0,15	-0,15	0,10	0,64	0,07	-0,42	-0,48	-0,48	-0,50	0,30	-0,51
42	uległy/a	-0,14	0,09	0,12	0,08	0,59	-0,09	-0,36	-0,39	-0,38	-0,39	0,29	-0,39
6	cierpliwý/a	0,32	-0,27	0,09	0,06	0,50	0,02	-0,23	-0,30	-0,42	-0,43	0,07	-0,44
20	nieśmiały/a	-0,02	0,35	-0,25	-0,03	0,50	-0,21	-0,48	-0,23	-0,36	-0,48	0,02	-0,40
38	sprytny/a	0,13	0,02	0,32	-0,02	0,04	0,57	-0,42	-0,45	-0,25	-0,45	-0,45	0,21
18	mądry/a	0,03	0,08	0,10	0,37	0,14	0,62	-0,55	-0,54	-0,53	-0,28	-0,51	0,20
13	inteligentny/a	-0,01	0,11	-0,05	0,42	0,04	0,58	-0,53	-0,51	-0,53	-0,17	-0,53	0,14
3	bystry/a	0,04	0,15	0,15	0,31	-0,19	0,55	-0,48	-0,44	-0,44	-0,29	-0,41	0,12
31	przebiegły/a	0,08	0,05	0,18	-0,32	0,09	0,50	-0,39	-0,40	-0,34	-0,19	-0,39	0,09
32	przewidujący/a	0,31	0,03	-0,19	0,14	-0,17	0,46	-0,19	-0,39	-0,32	-0,35	-0,33	0,03
28	pewny siebie	0,30	0,02	0,42	-0,05	-0,23	0,43	-0,32	-0,50	-0,15	-0,50	-0,39	-0,14
49	zwinny/a	0,37	0,09	0,37	-0,10	0,02	0,33	-0,13	-0,38	-0,12	-0,38	-0,40	-0,19
24	odporny/a	0,42	0,21	0,31	-0,19	-0,07	0,30	-0,10	-0,35	-0,25	-0,37	-0,43	-0,26
19	miły/a	0,00	-0,24	0,24	0,41	0,28	0,31	-0,46	-0,35	-0,34	-0,12	-0,30	-0,27
2	beztroski/a	-0,31	0,29	0,27	-0,16	0,07	0,08	-0,10	-0,13	-0,14	-0,24	-0,28	-0,28
40	szybki/a	0,42	0,16	0,42	-0,06	-0,08	0,29	-0,12	-0,42	-0,12	-0,47	-0,46	-0,31
33	przyjazny/a	0,07	-0,23	0,43	0,42	0,20	0,13	-0,46	-0,37	-0,10	-0,13	-0,40	-0,44
	Wartość własna	3,60	3,92	4,70	4,88	2,72	3,16						
	Udział	0,07	0,08	0,09	0,10	0,05	0,06						

Lp – liczba porządkowa przymiotnika w kwestionariuszu

Taksonomia leksykalna i struktura cech osobowości przypisywanych zwierzętom domowym

Streszczenie

Głównym celem dwuetapowych badań było ustalenie struktury postrzegania cech osobowości przypisywanych zwierzętom domowym przez ich właścicieli. W badaniach jakościowych zebrano 1279 skojarzenia od 154 osób, które opisywały swoje zwierzęta domowe (psy lub koty). Taksonomia leksykalna została wykonana przez 7 sędziów kompetentnych. Analiza częstotliwości pozwoliła wyodrębnić listę 50 deskryptorów osobowościowych najczęściej używanych przez właścicieli do opisu zwierząt domowych. Tą listą zbadano 400 osób w wieku 15-85 lat, wśród których 200 badanych było właścicielami kotów, a 200 - psów. Analiza głównych składowych i konfirmacyjna analiza czynnikowa wyodrębniła 6 wymiarów, na których są postrzegane zwierzęta domowe: Energia, Intelpekt, Towarzystwość, Sumiennosc, Ugodowosc, Aspołeczność. Analiza równań strukturalnych wykazała, że struktura postrzegania cech osobowości psów, kotów i ich właścicieli jest podobna. Opracowano krótką skalę do badania postrzeganej osobowości zwierząt domowych, posiadającą dobre właściwości psychometryczne.

Słowa kluczowe: taksonomia leksykalna, zwierzęta domowe, psy, koty, postrzeganie cech osobowości, wolne skojarzenia, HEXACO, analiza porównawcza.

Lexical taxonomy and personality traits structure attributed to domestic animals

Abstract

The main aim of the two-stage studies was to establish the structure of the personality traits that are attributed to domestic animals by their owners. 1279 associations were collected in a qualitative study of 154 participants who described their domestic animals: dogs or cats. The lexical taxonomy of associations was performed by 7 judges. The frequency analysis allowed isolating 50 personality descriptors which are most often used by the owners describing their domestic animals. This adjective list was completed by 400 persons (age range: 15-85; 200 cat owners and 200 dog owners). A principal component analysis and a confirmatory factor analysis distinguished six dimensions: Energy, Intellect, Friendliness, Conscientiousness, Agreeableness, and Antisocial dimension. A structural equations analysis established that the structures of personality characteristics attributed to dogs, cats and self-rating of their owners were similar. A short scale, of good psychometric validity, was compiled for further studies on perceived personality of domestic animals.

Key phrases: lexical taxonomy, domestic animals, dogs, cats, perceived personality traits, free associations, HEXACO, comparative analysis.